

jezdu do Verrières bylo přání nakoupit nějaké nové letní šaty, které právě přivezli z Mylhús.

Při té příležitosti přivezla s sebou svoji mladou přibuznou. Po svém sňatku se paní de Rénal poněmáhla spřátelila s paní Dervillovou, bývalou družkou z kláštera *Sráce Ježíšova*.

Paní Dervillová se velmi smávala, jak říkala, ztřeštěným nápadům své sestřence. „Kdybych byla sama, něco takového by mi vůbec nenapadlo,“ říkala. Za ty nenadálé nápady, které by se v Paříži pokládaly za vtípné, se paní de Rénal před svým mužem styděla: zdály se jí hloupé; ale přítomnost paní Dervillové jí dodávala odvahy. Nejprve se jí svěřovala ostýchavě; když byly obě dámy dlouho o samotě, ožívala paní de Rénal a dlouhé samotářské dříve uběhlo oběma rozveseleným přítelkyním jako okamžik. Tentokrát si moudrá paní Dervillová už cestou povšimla, že její sestřence není sice tak veselá, ale že je mnohem šťastnější.

Julján žil od počátku svého pobytu na venkově jako pravé dítě; honba za motýly ho činila tak šťastným jako jeho žáky. Po dlouhé době střísnělosti a vypočítavé neupřímnosti byl zde sám, nestřežen, a poněvadž vycítil, že se paní de Rénal nemusí bát, oddával se v nejkrásnější horské krajíně radosti ze života, která v tom věku bývá tak mocná.

Julján cítil hned od příjezdu paní Dervillové, že je mu nakloněna; ukázal jí hned vyhlídku, kterou mají na konci aleje pod velkými ořechy; skutečně se vyrovná všemu, co mohou Švýcarsy a italská jezera poskytnout nejkrásnějšího, ba je možná ještě krásnější. Vystoupí-li se po srázném svahu, který počíná několik kroků odtud, dospěje se brzy k pastem lemovaným dubovými lesy, jež se táhnou skoro až k řece. Na vrcholy těch příkrých skal viděl šťastný a svobodný Julján obě přítelkyně, cítil se jakoby králem domu a těšil se z obdivu, který v nich vzbuzovala nádherná vyhlídka.

„Připadá mi to jako Mozartova hudba,“ pravila paní Dervillová.

Závist bratří a přítomnost despotického a mrzu-

tého otce znechutily Juljánovi krajinu kolem Verrières. Ve Vergy nenalézal ty trpké vzpomínky, poprvé v životě neměl kolem sebe nepřátele. Když byl pan de Rénal v městě, což se stávalo často, odvažoval se číst; dosud čítával jenom v noci a k tomu ještě pečlivě skrýval lampu v převráceném květináči; nyní se mohl v noci oddávat spánku; ve dne ve volných hodinách chodil na skály s jedinou knihou, která usměřovala jeho chování a podněcovala jeho nadšení. Nalézal v ní štěstí, vzrušení a útěchu ve chvílích skříčenosti.

Některé Napoleonovy výroky o ženách a jeho úvahy o románech, jež za jeho vlády byly v módě, přivedly Juljána tehdy poprvé na některé myšlenky, o nichž by byl každý jiný mladík jeho věku už dávno ne uvažoval.

Nastala velká vedra. Večery trávil obyčejně pod ohromnou lipou několik kroků od domu. Byla tam hluboká tma. Jednoho večera mluvil Julján s velkým zápallem a oddával se radosti z toho, že dovede tak dobře mluvit ve společnosti mladých žen; při pohybu rukou se dotkl ruky paní de Rénal, jíž se opírala o lenoch dřevěné zahravní židle.

VEČER NA VENKOVĚ [9]

Didó místra Guétrina, rozkošný náčrtek!
STROMBECK

Paní de Rénal rychle ruku odtáhla, ale Juljánovi probleskla hlavou myšlenka, že je jeho povinností dosti toho, aby neodtahovala ruku, když se jí dotkne. Myšlenka, že musí splnit povinnost, a pocit, že by se zesměšnil nebo že by ho to ponížilo, kdyby nedosáhl toho, co si umínil, udusila ihned v jeho srdci všechno štěstí.

Když se následujícího dne opět shledal s paní de Rénal, díval se na ni zvláštním pohledem: pozoroval ji jako nepřitele, s nímž se bude muset bit. Ty pohledy se tak lišily od pohledů předešlého dne, že

připravily paní de Rénal o rozvahu: byla k němu tak dobrá a zdálo se, že on se hněvá. Nemohla od něho odpoutat zrak.

Přítomnost paní Dervillové dovolovala Juliánovi méně mluvit a zabývat se více svým plánem. Celý den četl a čerpal nové síly z knihy, v níž nacházel tolik poučení, a to ho opět vzpružilo. Zkrátil značně učební hodiny dětí, a když se pak opět setkal s paní de Rénal, vzpomněl si ihned, že musí nad ní zvláště; umínil si, že mu musí rozhodně večer dovolit, aby mohl držet její ruku.

Když slunce zapadalo a blížil se rozhodný okamžik, počalo Juliánovi srdce divně bít. Nastala noc. S radostí, která mu svalila nesmírné břímě z prsou, pozoroval, že noc bude velmi tmavá. Horký vítr houpl po nebi temné mraky a zdál se nasvědčovat tomu, že se blíží bouře. Obě přítelkyně se velmi dlouho procházely. Vše, co toho večera dělaly, připadalo Juliánovi zvláštní. Vychutnávaly kouzlo těch chvílí, za nichž citlivé duše prožívají zvláště silně blaholásky.

Konečně si sedli, paní de Rénal vedle Juliána a paní Dervillová vedle své přítelkyně. Julián byl úplně zabrán do myšlenek na to, oč se chtěl pokusit, a nemluvil. Hovor vázl.

„Budu se také tak chvět a budu také tak nešťasten při svém prvním souboji?“ tázal se Julián sám sebe, neboť byl stejně nedůvěřivý k sobě jako k jiným; byl si tedy vědom toho, co se děje v jeho duši.

Ve smrtelné úzkosti by byl dal přednost každému jinému nebezpečí. Kolikrát si přál, aby nějaká záležitost přinutila paní de Rénal odejít ze zahrady domů! Julián se musel tak silně přemáhat, že jeho hlas zněl docela změněně; brzy se také počal chvět hlas paní de Rénal, ale Julián si toho nevěšil. V jeho nitru sváděla povinnost tak mučivý boj s neštěstím, že neměl smysl pro vnější svět. Na zámeckých hodinách právě odbilo tři čtvrti na deset a Julián se ještě ničeho neodvážil. Nemile dotčený svou zbabělostí si řekl: „V okamžiku, kdy hodiny odbijí deset hodin, vykonám, co jsem si celý den

umíňoval, anebo odejdu do pokoje a zastřelím se.“

Po posledních okamžicích očekávání a úzkosti, za nichž Juliánovo rozzechvění tak vzrostlo, že se stěží ovládal, odbilo na hodinách nad jeho hlavou deset. Zdálo se mu, jako by každý úder toho osudného zvonu zvučel v jeho prsou a měl v nich přímo fyzický ohlas.

Ještě dozníval desátý úder, když vztáhl ruku a uchopil ruku paní de Rénal. Ta ji hned stáhla zpět. Anž přesně věděl, co činí, uchopil ji znovu. Třebaže byl sám velmi vzrušen, překvapil ho ledový chlad ruky, již uchopil; tiskl ji křečovitě. Následoval poslední pokus o vyproštění, ale konečně mu ruka už stala.

Jeho duše jásala štěstím ne proto, že by miloval paní de Rénal, ale poněvadž skončila strašlivá muka. Aby paní Dervillová nic nepozorovala, pokládal za nutné mluvit. Jeho hlas zněl opět jasně a zvučně. Hlas paní de Rénal prozrazoval naopak tak mocné pohnutí, že její přítelkyně myslila, že jí není dobře, a vybídla ji, aby šla domů. Julián cítil nebezpečí: „Vrátí-li se paní de Rénal do salónu, upadnu opět do hrozného stavu, který mě mučil celý den. Držel jsem její ruku příliš krátkou dobu, než abych to mohl pokládat za opravdové vítězství.“

Když paní Dervillová opakovala návrh, aby se vrátili do salónu, stiskl Julián paní de Rénal silně ruku; ponechávala mu ji už bez odporu.

Ačkoliv již vstávala, usedla opět a zaseptala sotva slyšitelně:

„Opravdu mi není docela dobře, bude lépe, zůstanu-li na čerstvém vzduchu.“

Tato slova zpečetila Juliánovo štěstí, jež v tom okamžiku bylo nezměrné: mluvil, zapomněl se přetvařovat a připadal oběma přítelkyním, které mu naslouchaly, jako nejroztomilejší člověk. Ve výmlavivosti, která se mu tak náhle vrátila, nebylo však ještě dost odvahy. Měl smrtelnou úzkost, aby se paní Dervillová, unavená zdvihájícím se větrem, který věstil bouři, nechtěla vrátit sama do salónu. Pak by zůstal s paní de Rénal sám. Jenom náhodou

nalezl slepou odvalu, která stačí k činu; ale cítil, že je nad jeho síly, aby řekl paní de Rênal jedině slovo. Kdyby mu byla učinila sebestmenší výčitku, byl by poražen a úspěch, jehož právě dosáhl, by byl zmařen.

Naštěstí jeho dojemné a přepjaté řeči nalezly toho večera milost u paní Dervillové, které se velmi často zdál prostoduchý jako dítě a málo zábavný. Zato paní de Rênal seděla ruku v ruce vedle Juliána a nemyslíla na nic; trpně se poddala životu. Hodiny strávené pod velkou lipou, kterou podle pověsti zasadil Karel Smělý, byly pro ni dobou štěstí. S rozkoší naslouchala sténání větru v koruně mohnutného stromu a zvuku kapek, které počaly řídit dopadat na nejnižší listy. Julián si nepovšiml něčeho, co by ho bylo velmi uspokojilo; paní de Rênal musela totiž ruku vyprostít, poněvadž vstala, aby pomohla sestřenici zdvihnout květináč, který vřít právě převrhl k jejích nohám, a jakmile se posadila, podala mu opět ruku skoro sama od sebe, jako by to bylo mezi nimi samozřejmou věcí.

Půlnoc již dávno odbila; museli konečně ze zbrady odejít: rozešli se. Paní de Rênal, uchvácená sladkým štěstím lásky, si ve své nezkoušenosti téměř nic nevycítila. Štěstím nemohla usnout. Zato Julián usnul olověným spánkem, neboť byl k smrti unaven zápasem, který po celý den sváděla nesmělost s pyšnou v jeho srdci.

Příští den ho vzbudili v pět hodin. Jak kruté by to bylo pro paní de Rênal, kdyby byla věděla, že si na ni skoro ani nevzpomněl! Vykonal svou povinnost, hrdinskou povinnost. Šťastný tímto vědomím, zamkl se v pokoji a oddal se s novým požitkem čtení o velkých činech svého reka.

Když zazněl zvon k obědu, zapomněl již nad denními zprávami velké armády na všechny věřejší úspěchy. Cestou do salónu si lehkomyslně řekl: „Musím té ženě říci, že ji miluji.“

Místo očekávaných láskyplných pohledů uviděl před sebou přísnou tvář pana de Rênal, který už před dvěma hodinami přijel do Vergy a nijak se ne-

tajil nespokojeností nad tím, že se Julián celé dopoledne nestaral o děti. Nebylo nic tak protivného jako ten domýšlivý člověk, byl-li ve špatné náladě a měl-li příležitost dát to najevo.

Každé ostré slovo jejího muže bodalo paní de Rênal do srdce. Ale Julián byl ještě plný nadšení, jeho mysl byla ještě tak zaměstnána velkými událostmi, které po několik hodin probíhaly před jeho očima, že zprvu mohl stěží přimět svou pozornost k tomu, aby poslouchal hrubé výčitky pana de Rênal. Konečně mu odpověděl dosti prudce:

„Nebylo mi dost dobře.“

Tón té odpovědi by byl popudil člověka mnohem méně nedůtklivého, než byl verrièreský starosta. Měl sto chuti ho okamžitě vyhnat. Jenom jeho zásada, že není dobře jednat příliš kvapně, ho zdržela.

„Ten mladý hlupák,“ řekl si brzy, „zjednal si v mém domě určitou vážnost. Valenod si ho může vzít k sobě anebo se ožení s Elísou, a v obou případech se mi bude moci v hloubi duše vysmát.“

Přestože pan de Rênal uvažoval tak rozumně, projevil svou nespokojenost přívalem hrubých slov, jež poněnáhu počaly Juliána dráždit. Paní de Rênal by se byla málem dala do pláče. Sotva bylo po obědě, požádala Juliána, aby s ní šel na procházku. Opírala se přátelsky o jeho rámě. Na vše, co mu paní de Rênal říkala, se Julián zmohl jen k polohlasné odpovědi: „*Takoví jsou boháč!*“

Pan de Rênal šel docela vedle nich; jeho přítomnost zvyšovala Juliánův hněv. Najednou si Julián všiml, že se o něj paní de Rênal nápadně opírá; to v něm vzbudilo odpor, odstrčil ji prudce a vyprostil ruku.

Naštěstí pan de Rênal tuto novou drzost nezpozoroval, všimla si jí jenom paní Dervillová: její přítelkyni vstoupily slzy do očí. Vtom začal pan de Rênal kamením pronásledovat selské děvče, které šlo zakázanou cestičkou v jednom koutě sadu

„Pane Juliáne, mírněte se prosím; uvážete, že všichni míváme chvíle špatné nálady,“ pravila rychle paní Dervillová.]

„Je možné,“ uvažoval ten ubohý muž, „že bych ve svém neštěstí neměl jediného přítele, s nímž bych se mohl poradit? Vždyť ztrácím rozum, cítím to. Ach Falcozi! Ach Ducrosi!“ zvolal hořce. To byla jména dvou přátel z mládí, s nimiž roku 1814 ze šlechtické pýchy přerušil styky. Nebyli šlechtici, a proto mu nevyhovovalo, že s ním mluvili jako se sobě rovným, jak tomu byli od dětství zvyklí.

Jeden z nich, Falcoz, rozumný muž dobrého srdce, obchodník s papírem ve Verrières, koupil si později v okresním městě tiskárnu a založil časopis. Kněží se rozhodli ho zničit: časopis byl zastaven, tiskárskou koncesi mu vzali. Za tak smutných okolností se pokusil poprvé po deseti letech dopsat panu de Rénal. Verrièreský starosta pokládal za svou povinnost odpovědět mu jako starý Říman: „Kdyby mi králův ministr prokázal tu čest a tázal se mě o radu, odpověděl bych mu: Zničte bez milosti všechny venkovské tiskaře a udelejte z knihtiskařství státní monopol jako z tabáku.“ Nyní si pan de Rénal s hrůzou připomínal odpověď, kterou tehdy dal důvěrnému příteli a kterou svého času celé Verrières obdivovalo. „Kdo by to byl řekl, že toho při svém postavení, jmění a řádech budu jednou litovat! V návalech zlosti na sebe a na celé okolí strávil hroznou noc; ale naštěstí mu nenapadlo, aby špehoval svou ženu.

„Jsem na Luisu zvyklý,“ pravil si, „ví o všech mých záležitostech; kdybych byl zítra volný a mohl se opět ožénit, nenašel bych ženu, která by mi ji nahradila.“ Pak se utěšoval myšlenkou, že jeho žena je nevinná; když se na věci díval z tohoto stanoviska, nebyl aspoň nucen rázně zakročít a to se mu mnohem lépe hodilo. „Kolik žen už lidé plmlouvali!“

„Cože!“ zvolal náhle, přecházeje nervózně, „mám jako nějaký ubožák, nějaký žebrák trpět, aby se mi se svým mlencem posmívala? Mají si celé Verrières tropit za mne šašky pro mou shovívavost? Co se toho napovídalo o Charmierovi (to byl manžel, o němž se všeobecně vědělo, že ho žena podvádí)!

Neusmívají se všichni, přijde-li na něho řeč? Je to dobrý advokát, ale pochválí někdy někdo jeho řečnické nadání? Ach, Charmier, řeknou, ten Bernardův Charmier!; označují ho tak jménem muže, který je příčinou jeho potupy.“

„Bohudíky,“ říkal si opět v jiných chvílích, „nemám dceru, takže potrestám-li matku, nepoškodím tím vylídky svých dětí; mohu překvapit toho mladíka u své ženy a oba je zabít; v tom případě tragika odstraní možná směšnost celého případu.“ Ta myšlenka se mu zalíbila; promyslel ji do nejmenších podrobností. „Trestní zákoník mám na své straně, a ať se přihodí cokoli, naše kongregace a moji přátelé mezi porotci mě zachrání.“ Prohlídl si lovecký nůž; byl velmi ostrý. Ale při pomýšlení na krev se zachvěl hrůzou.

„Mohu toho drzého vychovatele spráskat a vyhnat z domu. Ale jaká ostuda by z toho vzešla ve Verrières, ba v celém okolí! Po zastavení Falcozových novin, když byl jeho šéfredaktor propuštěn z vězení, přičinil jsem se o to, aby přišel o místo s platem šesti set franků. Ten pisálek se prý odvažuje opět ukazovat v Besançonu a může mě napadnout v novinách tak obratně, že ho nebude možno pohnat před soud... Pohnat ho před soud! Ten nestoudník bude tisícerým způsobem dokazovat, že mluví pravdu. Šlechtice, který dbá na své postavení jako já, všichni plebejci nenávidí. Budu ve všech pařížských plátcích; ó bože, jaký pád z výše! Vidět starobylé jméno Rénaův vláčené blátem směšnosti... Pojedu-li někdy někam, budu si muset změnit jméno; cože, vzdát se jména, které je tak slavné a mocné! Jak jsem nešťasten!

Jestliže ji nezabiji a vyženu ji s hanbou, má v Besançonu tetu, která jí beze všeho dá celé své jmění. Pak bude Luisa s Juliánem bydlet v Paříži, ve Verrières se to dovědí a já budu opět terčem posměchu.“ Na bledém světle lampy poznal nešťastný muž, že svítá. Šel do zahrady nadýchat se trochu čerstvého vzduchu. V tu chvíli byl skoro rozhodnut, že se vyhne skandálu, a to hlavně pro-

to, že by z toho jeho dobří verriérestí přátelé měli ohromnou radost.

Procházka zahradou ho poněkud uklidnila. „Ne, zvolal, „nepřipravím se žádným způsobem o ženu, je mi příliš prospěšná.“ A s hrůzou si představil, jak by vypadal dům bez jeho ženy; měl pouze jedinou příbuznou, starou, hloupou a zlomyslnou markýzu de R. . . .

Najednou dostal chytrý nápad, ale jeho provedení vyžadovalo mnohem více energie, než ten ubohý člověk měl. „Budu-li dále žít se svou ženou,“ řekl si, „jak se znám, vyčtu jí jednoho dne ve chvíli, kdy mě rozlobí, její poklesek. Ona je hrdá, rozhněváme se a může se to stát dříve, než dostane dědictví po tetě. Jak se mi pak lidé budou smát! Žena miluje své děti, vše nakonec připadne jim. A ve Verriéres si budou klepny o mne brousit jazyky. Vidíte, řeknou, nedovedl se své ženě ani pomstít. Nebylo by proto lépe zůstat jen při podezření a nic si neověřovat? Sváží si tím ovšem ruce, nebudu jí pak moci nic vyčítat.“

Za chvíli, kdy se jeho uražená ješitnost znovu vzhopila, snažil se usilovně připomenout si všechny historiky, jež někteří mlukové vypravovali v kasinu a v šlechtickém klubu při kulečnicku v přestávkách mezi hrou, aby se pobavili na účet některého podváděného manžela. Jak kruté zdály se mu nyní ty vtipy!

„Bože, proč jen má žena nezemřela! Pak bych se nemusel bát takové ostudy. Proč jenom nejsem vdovcem! Žil bych vždy půl roku v Paříži v nejlepší společnosti.“ Po takové chvíli štěstí, které mu poskytl pomyslení na vdovství, dal se opět do uvažování, jak by se dopátral pravdy. Nemohl by v noci, kdy všichni budou spát, nasypat lehkou vrstvu otrub před dveře Juliánova pokoje? Druhého dne ráno by viděl otisky jeho nohou.

„Ale takový prostředek nestojí za nic,“ zvolal zase zlostně. „Ta ničemnice Elisa by to zpozorovala a pak by se všichni v domě dověděli, že žálím.“

V jiném případě, vypravovaném v kasinu, se pře-

svědčil manžel o nevěře své ženy tak, že kouskem vosku přilepil vlas jako pečet na dveře své ženy a na dveře jejího milence.

Po několika hodinách nejistoty zdál se mu tento prostředek pro objasnění jeho osudu rozhodně nejlepší, i rozhodl se, že to zkusí. V tom však v ohybu stromořadí potkal svou ženu, kterou by byl rád ději viděl mrtvou.

Vracela se z vesnice. Byla na mši ve vergyském kostele. Pověst v očích chladného filozofa velmi pochybná, již však ona věřila, tvrdí, že ten malý kostelík, který je dnes všem přístupný, byl kdysi zámečkou kaplí pana z Vergy. Po celý čas, který chtěla v kostele strávit na modlitbách, nemohla tu představu vypudit z mysli. V duchu viděla svého muže, jak zdánlivě náhodou vraždí na honě Juliána a večer ji nutí jíst jeho srdce.

„Můj osud,“ pravila si, „závisí na tom, co si bude myslet, až mě vyslechne. Po té osudné čtvrt hodině snad už nebudu mít příležitost s ním mluvit. Můj muž není rozvázný a přístupný rozumným důvodům. Jinak bych i při svém slabém rozumu věděla předem, co řekne a co učiní. On rozhodne o našem společném osudu, má na to právo. Ale ten osud závisí na tom, jak budu umět řídit myšlenky toho ztřeštěnce, neboť hněv ho zaslepuje a pak polovinu věcí nevidí. Pane Bože, potřebuji lstivost, chladnokrevnost, kde to vše mám vzít?“

Jako zázrakem nabyla opět klidu, když vešla do zahrady a z dálky spatřila svého muže. Rozcuchané vlasy a neupravený oděv prozrazovaly, že nespal.

Podala mu rozpečetěný a opět složený dopis. Její muž jej otevřel a zmateně se na ni díval.

„Je to nestoudnost,“ pravila, „nějaký člověk podezřelého zevnějšku, který prý vás zná a je vám zavázán vděčností, odevzdal mi tento dopis, když jsem přecházela za notářovou zahradou. Žádám vás o jedno, totiž abyste poslal toho pana Juliána zpět k rodičům, a to ihned.“ Pani de Rénal řekla ta slova snad trochu předčasně, jen aby se zbavila hrůzného pomyslení, že je musí říci.

Měla radost, když viděla, jak jimi může potěšila. Podle toho, jak se muž na ni upřeně díval, poznala, že Julián hádal správně. Místo aby se rmoutila nad tím zjevným neshodou, myslila si: „Jak je Julián chytrý, jak jemu rozumí! A přece je tak mladý a tak nezkušený! Jak daleko to jistě přivede! Ale pak na mne pro své úspěchy zapomene.“

Obdiv k člověku, kterého zbožňovala, jí pomohl úplně se ze zmatku vzpamatovat.

Blahopřála si k svému činu: „Nejsem nehodná Juliána,“ pravila si s pocitem sladkého vnitřního blaha.

Ze strachu, aby si nezapomněl, neřekl pan de Rénal ani slovo a začal prohlížet druhý anonymní dopis, který, jak si čtenář vzpomíná, byl složen z tištěných slov nalepených na modravém papíře. „Někdo si ze mne rozhodně tropí bláznivý,“ řekl si pan de Rénal unaveně.

„Opět nové urážky, jež bych měl vyšetřit, a zase kvůli mé ženě!“ Nechybělo mnoho a byl by ji zahrnul hrubými nadávkami, jenom vyhlídka na bezpečnost dědictví ho stěžejně zadržela. Musel si na něčem vylít zlost, a proto zmačkal druhý anonymní dopis a začal se dlouhými kroky procházet po zahradě. Potřeboval se vzdálit od ženy. Za chvíli se k ní vrátil a byl již klidnější.

„Je nutno se nějak rozhodnout,“ začala hned paní de Rénal. „Juliána musíme propustit. Konečně, je to jen dělnický synek. Odškodníme ho několika tolarů, a ostatně je chytrý, tak najde snadno někde místo, například u Valenoda nebo u podprefekta Maugirona; oba mají děti. Tak mu naprosto neškodíte...“

„Mluvíte jako hloupá husa,“ křičel pan de Rénal rozlobeně. „Copak může člověk očekávat od ženy špetku rozumu? Nikdy nemyslíte na nic chytrého; jak byste vy mohly něco vědět? Jste nedbalé, líné, hodíte se pouze k honění motýlů, jste slabé a je naším neshodou, že vás musíme mít ve svých rodinách!“

Pan de Rénal ho nechala křičet a on křičel dlouho; *vylítval si zlost*, jak se říká.

„Pane,“ odpověděla mu konečně, „mluvím jako žena, jejíž čest byla uražena, a čest je to nejceněnější, co máme.“

Pan de Rénal zachovala neochvějnou chladnokrevnost po celý ten trapný výstup, na němž záviselo, zda bude moci žít dále pod jednou střechou s Juliánem. Hledala myšlenky, jež by byly s to usměrnit slepý hněv jejího muže. Nereagovala na urážky, jimž ji zahrnoval, neposlouchala je, myslila jen na Juliána. „Bude se mnou spokojen?“

„Ten selský synek, ke kterému jsme byli tak laskaví a stěží, je možná nevinen,“ připustila konečně, „ale přesto je příčinou první urážky, které se mi dostává... Když jsem četla ten podlý dopis, přisahala jsem si, že jeden z nás dvou půjde z domu.“

„Chcete vyvolat skandál a dělat hanbu mně i sobě? Mnoho lidí ve Verrières by z toho mělo jenom radost.“

„Je pravda, že vám všichni závidí, že vaše moudrá správa prospěla vám, vaší rodině i městu... Přiměj tedy Juliána, aby vás požádal o dovolenou a odjel na měsíc do hor k tomu obchodníkovi s dřívím, k příteli, který se k tomu mladému dělníkovi tak dobře hodí.“

„Chraňte se něco sama dělat,“ odvětil jí pan de Rénal dosti klidně. „Především žádám, abyste s ním nemluvila. Vy byste se přitom rozčílila a popudila byste ho proti mně; víte, jak se s tím milostpánem musí zacházet.“

„Ten mladík nemá ani trochu taktu,“ přisvědčila paní de Rénal. „Je možná učený, vy to víte nejlépe, ale ve skutečnosti je to docela obyčejný sedlák. Od té doby, co odmítl sňatek s Elisou, neměla jsem již o něm dobré mínění; bylo by to tak jisté zaopatření; odmítl Elisou pod záminkou, že někdy tajně navštívuje pana Valenoda.“

„Skutečně?“ pravil pan de Rénal a svrástil údivem obočí; „Julián vám to řekl?“

„Ne přímo; mluvil se mnou stále jen o náklonnosti, kterou cítí ke kněžskému povolání; ale věřte mi, hlavní náklonností pro ty chudáky je zajistit si

ském zbožňování, jež ve šťastnějších dobách cítil pro paní de Rénal... Paní Dervillová vykřikla a omdlela.

Odbíjela jedna hodina, když porotci odcházel do svého pokoje. Ani jedna žena neopustila své místo. Někteří muži měli v očích slzy. Zprvu se velmi živě hovořilo; ale ponenáhlu, když se rozhodnutí poroty stále protahovalo, počala všeobecná útnava vnášet do shromáždění klid. Byl to slavnostní okamžik; světla dohořívala. Julián byl velmi unaven; slyšel jen, jak se kolem něho debatuje, je-li dlouhé trvání porady dobrým, či špatným znamením. Ke své radosti viděl, že jsou mu všichni nakloněni. Porota se nevracela, ale ani jediná žena neopustila síň.

Právě když odbily dvě hodiny, nastalo vzrušení. Malé dveře pokoje, do něhož odešli porotci, se otevřely. Pan baron de Valenod vešel vážným a divadelním krokem, za ním všichni porotci. Odkáshal, nato prohlásil, že porota na svou duši a na své svědomí jednohlasně usoudila, že Julián Sorel je vinen vraždou, a to vraždou předem uváženou. Na základě toho byl obžalovaný odsouzen k smrti. Rozsudek byl vynesen za chvíli poté. Julián se podíval na hodinky a vzpomněl si na hraběte de Lavalette. Bylo čtvrt na tři. „Dnes je pátek,“ pomyslí si.

„Ano, ale je to šťastný den pro Valenoda, který mě odsoudil... Jsem příliš dobře hlídán, než aby mě Matylda mohla zachránit, jako to učinila paní de Lavalette... Za tři dny budu tedy v tuto chvíli již vědět, co si mám konečně myslet o tom *veitkém* *szad*.“

V tu chvíli zaslechl výkřik, který ho opět navrátil přítomné skutečnosti. Ženy kolem něho vzlykaly. Viděl, že všechny tváře jsou obráceny k malé tribuně vestavěné do hlavy širokého gotického sloupu. Dověděl se později, že se tam ukryla Matylda. Ponevadž se výkřik neopakoval, dívali se opět všichni za Juliánem, kterému se četníci snažili proklesit cestu davem.

„Nesmím tomu lotru Valenodovi poskytnout důvod k posměchu,“ pomyslí si J. An. „S jakou nasiádlou

a zarmoucenou tváří pronesl prohlášení, po němž následuje rozsudek smrti! Naproti tomu chudák předseda poroty, ačkoli je již řadu let soudcem, měl slzy v očích, když vynášel rozsudek. Jakou má Valenod radost, že se pomstil za naše bývalé soupeřství u paní de Rénal... Už ji ani neuvidím! Je po všem. Víím, že poslední rozloučení mezi námi není možné... Jak bych byl šťasten, kdybych jí mohl říci, jakou hrůzu mám ze svého zločinu!

Řekl bych jí jenom: byl jsem spravedlivě odsouzen.“

[42]

Když Juliána odvedli zpět do vězení, zavřeli ho do místnosti určené pro vězně odsouzené k smrti. On, jenž si obyčejně všímá i nejnepatrnějších okolností, si nevěšmi, že ho nevedou zpět do jeho věže. Myslí na to, co by řekl paní de Rénal, kdyby před svou poslední hodinkou měl to štěstí, že by ji ještě uviděl. Představoval si, že by ho nenechala mluvit, a proto jí chtěl hned prvními slovy vyličit, jak svého zločinu lituje. „Ale jak bych ji po tom, co jsem udělal, mohl přesvědčit, že mluví jedině ji? Vždyť jsem jí chtěl zabít ze cizáckosti nebo z lásky k Matyldě.“

Když si lehl na lážko, ucítil, že má prostěradlo z hrubého plátna. Konečně pochopil. „Ach! Vždyť jsem ve vězení!“ řekl si. „Jsem odsouzen k smrti. A to právem...“

Hrabě Altamira mu vypravoval, že Danton den před smrtí řekl svým hřmotným hlasem: „To je zvláštní! Sloveso gilotinovat se nedá časovat ve všech časech; lze říci: budu gilotinován, budeš gilotinován, ale nelze říci: byl jsem gilotinován.“

Proč ne, pokračoval Julián, „je-li posmrtný život? ... Namouvěru, najdu-li tam křesťanského Boha, jsem ztracen. Je to despotá a jako takový má plno myšlenek na pomstu; jeho bible mluví jen o krutých trestech. Nikdy jsem ho nemiloval; nechtěl jsem ani nikdy věřit, že by ho někdo mohl

upřímně milovat. Je nemilosrdný (přítom si vzpomněl na několik míst z bible). Potrestá mě strašně...

Ale najdu-li boha Fénelonova! Snad mi řekne: buďte ti mnoho odpuštěno, protože jsi mnoho miloval...

Miloval jsem opravdu mnoho? Ach, miloval jsem paní de Rénal, ale zachoval jsem se k ní hanebně. Jako všude jinde i zde jsem opustil prostě a skromně přednosti pro to, co mělo skvělý lesk...

Čimpak bych se byl asi stal!... Husarským plukovníkem, kdyby vypukla válka; vyslanecem tajemníkem v době míru; později vyslanecem, neboť bych se byl brzy ve svém povolání vyznal...; a i kdybych byl hlupák, byl by se musel zeť markýze de la Mole bát nějakého soupeřství? Všechny přehmaty by mi byly promíjeny, nebo by byly dokonce pokládány za zásluhy. Byl bych se stal vynikajícím mužem a získal vysoké postavení ve Vídni nebo v Londýně...

Zadržte, pane Soreli, za tři dny budete sťati! Julían se svému vtípku srdečně zasmál. „Opravdu, člověk má v sobě dvě bytosti,“ pomyslí si. „Jak bych byl jinak připadl na tuto zlomyslnou námitku? Tedy budíž, příteli, za tři dny budu sťat,“ odpověděl hlasu, který jej přerušil. „Pan de Cholin si najme okno napolevic s abbém Maslonem! Rád bych jen věděl, kdo koho z těch dvou ctihodných osobností okrade na ceně toho okna?“

Vzpomněl si na toto místo z Rotrouova *Václava*.

LADISLAV:

... Má duše přichystána jest.

KRÁL, otec Ladislavův:

Těž popravíš. Hlavu svou tam nes.

„Dobrá odpověď!“ pomyslí si a usnul. Ráno ho někdo probudil prudkým objetím.

„Jakže, už!“ řekl Julían, otvíraje poděšené oči. Domníval se, že je již v rukou katových.

Byla to Matylda. Naštěstí to nepochopila. Toto zjištění mu vrátilo chladnokrevnost. Matylda mu připadala změněná jako po šesti měsících nemoci: byla skutečně změněná k nepoznání.

„Ten nestoudný Friliar mě zredil,“ řekla mu, lomíc rukama. Vztekem nemohla ani plakat.

„Nevypádal jsem včera krásně, když jsem se ujal slova?“ odpověděl Julían. „Mluvil jsem spatra, a to poprvé v životě! Je ovšem důvod k obavám, že to bylo také naposledy.“

V tu chvíli si Julían pohrával s Matyldinou povahou s chladnokrevností virtuosa hrajícího na klavír. „Nemám sice výhody, jež poskytuje urozený původ,“ pokračoval, „ale velká duše Matyldina povznesla svého milence až k sobě. Myslíte, že se Bonifác de la Mole choval před svými soudci lépe?“

Matylda byla onoho dne tak přirozeně nězná jako chudé děvče z pátého poschodí; ale nepodařilo se jí dostat z něho prostší slova. Oplácel jí nevědomky muka, jež mu tak často pásobila.

„Neví se, kde jsou prameny Nilu,“ řekl si Julían, „lidskému zraku nebylo dovoleno vidět krále řek ve stavu pouhého potůčku: žádné lidské oko nesmí také vidět Julíana jako slabocha, a to předně proto, že slabý není. Jenom srdce mám velmi citlivé. Nejobyčejnější slovo, je-li vysloveno s pravým přízvukem, může mi rozzechvát hlas, nebo mě dokonce rozplakat. Kolikrát mnou bezcitní lidé pro tuto slabost pohrdali! Domnívali se, že prosím o milost. To si o mně nikdo nesmí myslet.“

Vypráví se, že Dantona před popravištěm dojala vzpomínka na jeho ženu; a Danton dal sílu celému národu větroplachů a zadržel nepřítel před Paříží... Pouze já sám vím, co bych byl mohl vykonat... Pro ostatní jsem nanejvýš neznámé snad.

Kdyby místo Matyldy byla zde v mé cele paní de Rénal, kdož ví, zda bych mohl za sebe ručit? Zoufalství a lítost byly by takovými Valenody a všemi těmi místními patricijí pokládány za strach před smrtí; ti slabochi, jež jejich finanční postavení podvzňají nad každé pokušení, jsou tak pyšní! Hleďte,

řekli by pánové de Moirod a de Cholin, kteří mě právě odsoudili k smrti, co to znamená narodit se jako syn tesaře! Člověk si může osvojit všechno, učenost, obratnost, jenom ne statečnost... statečnost se není možno naučit. Ani s mou ubohou Matyldou, která nyní pláče, či spíše, která již nemůže plakat," řekl, pohlédl jí do zarudlých očí... a sevřel ji do náručí. Při pohledu na její upřímnou bolest zapomněl na své rozumování... "Plakala možná celou noc," řekl si, "ale jak se jednoho dne při vzpomínce na to bude stydět! Bude si vyčítat, že se dala v útlem mládí svést vulgárními názory plebejce... Croisenois je dosti slabý, vezme si ji za ženu. A namouvěru, udělá dobře. Matylda mu dopomůže k vynikajícímu postavení

*práblem, jež neústupný duch, nezměrný v plánech svých,
vždy má nad hrubým duchem všedních smrtelníků.*

Hleďte, to je zajímavé: od té doby, co vím, že musím zemřít, vracejí se mi na mysl všechny verše, jež jsem kdy znal nazpaměť. Je to znamení konce?"

Matylda mu opakovala nezvučným hlasem: "Je tam, ve vedlejší místnosti." Konečně věnoval jejím slovům pozornost. "Hlas má zesláblý," myslil si, "ale v jeho přízvuku je ještě celá její pánovitá povaha. Tlumí hlas, aby se nedala strhnout hněvem."

"Kdo je tam?" zeptal se jí vlídně.

"Obhájce, chce vám dát podepsat odvolání."

"Nepodám odvolání."

"Jak to, vy se neodvoláte?" zvolala a povstala s očima planoucíma hněvem, "a smím se ptát proč?"

"Poněvadž se v tuto chvíli cítím dost statečný, abych zemřel a neposkytl mnoho důvodů k výsměchu. Kdo mi ručí za to, že budu za dva měsíce, po dlouhém pobytu v tomto vlhkém vězení, ještě tak statečný? Vidím už v duchu, jak přicházejí ke mně kněží, otec... Nic na světě by mi nebylo tak nepřijemné. Chci zemřít."

Tento nenadálý odpor probudil opět v Matyldě všechnu hrdost. Abbého de Frilaira nemohla navštívit před otevřením cel besançonského vězení; Julián se tedy stal první obětí její zlosti. Zbožňovala ho a v tom, jak po celou čtvrt hodinu proklínala jeho povahu a litovala, že ho milovala, poznávala opět tu hrdou bytost, která ho kdysi v knižovně markýze de la Mole zahrmla tak palčivými urážkami.

"Měla ses ke slávě svého rodu narodit mužem!" řekl jí.

"Ale co se mne týká," myslil si, "byl bych věru hlupák, abych žil ještě dva měsíce v této odporné kobce, vystaven sprostotám a urážkám patricijské kliky*, a jako jedinou útěchu bych měl výčitky této šílené ženy... Nuže, pozítří ráno se utkám s člověkem, který je proslulý svou chladnokrevností a podivuhodnou obratností..." "Opravdu podivuhodnou," zašeptal mefistovský hlas, "ten se nikdy nechybí."

"Nuže, budiž! (Matylda rozvíjela dále svou výmluvnost.) Ke všem čertům, ne!" řekl si. "Nepodám odvolání."

Po tomto rozhodnutí se opět oddal snění... "V šest hodin při obchůzce člonese listonoš jako obyčejně noviny; v osm hodin, až je pan de Rênal přečte, vejde Elisa po špičkách do pokoje a položí jí je na postel. Brzy nato se probudí: náhle při čtení zbledne; její pěkná ruka se bude chvěti, bude číst až ke slovům... V deset hodin a pět minut skoná."

Bude hořce plakat, znám jí. Na vše zapomene, i na to, že jsem jí chtěl zavraždit. A žena, již jsem chtěl vzít život, bude jediným člověkem, který bude mou smrt upřímně oplakávat...

Ach! Jaký je to protiklad! pomyslí si a celou čtvrt hodinu, co trval výstup, který mu dělala Matylda, myslil jen na paní de Rênal. Ačkoliv občas Matyldě na její slova odpovídal, nemohl se proti své vůli odpoutat od vzpomínek na ložnici ve Verrières. Viděl besançonské noviny na prošívané pokrývce

* Zde mluví z něho jakobín.

z oranžového hedvábí. Viděl, jak bílou rukou křehovitě svírá časopis; viděl, jak paní de Rénal pláče... sledoval každou sizu stékající po její krásné tváři.

Když slečna de la Mole nemohla od Juliána ničeho dosáhnout, zavolala advokáta. Naštěstí to byl bývalý setník italské armády z roku 1796 a býval přítelem Manuelovým.

Z formálních důvodů se snažil odsouzeného přimět, aby své rozhodnutí odvolal. Julián se chtěl k němu chovat uctivě, a proto mu vyložil své stanovisko.

„Namouvéru, chápu vaše důvody,“ řekl mu nakonec obhájce pan Felix Vaneau. „Ale máte plné tři dny času na odvolání a je mou povinností chodit sem každý den. Kdyby se za dva měsíce pod vězením otevřela sopka, byl byste zachráněn. Můžete do té doby zemřít nějakou nemocí,“ řekl a díval se na Juliána.

Julián mu stiskl ruku. — „Děkuji vám, jste dobrý člověk. Budu o tom uvažovat.“

A když Matylda s advokátem odešla, cítil mnohem větší přátelství k advokátovi než k ní.

[43]

Za hodinu, když opět pevně spal, byl probuzen slzami, jež mu kanuly na ruku.

„Ach, to je zase Matylda,“ pomyslí si ještě napolo ve spánku. „Umínila si, že mě něžností přiměje k tomu, abych změnil své rozhodnutí.“ Byl mrzutý vyhládkou na nový patetický výstup a neotevřel oči. Vzpomněl si na verše Belfagora prochajícího před svou ženou.

Tu uslyšel podivný vzdech. Otevřel oči, byla to paní de Rénal.

„Ach! Přece tě ještě jednou před smrtí vidím! Či je to jen přelud?“ zvolal a vrhl se jí k nohám.

Okamžitě se vzpamatoval a dodal: „Odpusťte, milostivá paní. Ve vašich očích jsem přece vrahem.“

„Pane Juliáne, přišla jsem vás zapřísahat, abyste podal odvolání. Víím, že nechcete...“ Dusila se pláčem; nemohla dále mluvit.

„Prosím vás snažně, abyste mi odpustila.“

„Chceš-li, abych ti odpustila,“ řekla vstávajíc a vřhla se mu do náručí, „musíš ihned podat odvolání proti rozsudku.“

Julián jí pokrýval tvář polibky.

„Budeš mě navštěvovat každý den celé ty dva měsíce?“

„Přisáhám ti to. Půjdu každý den, pokud mi v tom muž nezabrání.“

„Podepíš!“ zvolal Julián. „Odpouštíš mi skutečně? Je to možné?“

Sevřel ji v objetí; byl jako šfílený. Slabě vykřikla.

„To nic není,“ řekla, „zptisobil jsi mi bolest.“

„Na rameni, že,“ zvolal Julián a rozplakal se. Pustil ji z objetí a pokrýl jí ruku žhavými polibky.

„Kdo by si to byl pomyslíl, když jsem tě naposledy viděl v tvém pokoji ve Verrières?“

„A kdo by mi byl tehdy řekl, že napíší panu de la Mole tak hanebný dopis?“

„Věř mi, že jsem tě vždy miloval, že jsem miloval jen tebe!“

„Je to možné?“ zvolala paní de Rénal nevýslovně šťastna. Opřela se o Juliána, který před ní klečel, a dlouho mlčky plakala.

V celém svém životě neprožil Julián takovou chvíli.

Po dlouhé době, když byli opět schopni mluvit, zeptala se paní de Rénal:

„A co ta mladá paní Micheletová, či spíše slečna de la Mole? Neboť počínám doopravdy věřit v ten podivný román!“

„Je pouze zdánlivě pravdivý,“ odpovéděl Julián. „Je mou ženou, ale není mou milenkou.“

Přerušovali stále jeden druhého, ale konečně si pověděli vše, co ještě o sobě nevěděli. Dopis zastlaný panu de la Mole sestavil mladý kněz, který byl zpočátku vědnlkem paní de Rénal. Ona jej pouze opsala.

„K jak hroznému činu mě přimělo náboženství!“

řekla mu; „a to jsem ještě nejhorší místa dopisu zmírnila...“

Julíanovy láskyplné projevy a štěstí jí dokazovaly, že jí odpouští. Nikdy dosud neprožíval tak velikou lásku.

„Pokládám se přesto za zbožnou,“ řekla mu paní de Rénal v další rozmluvě. „Věřím upřímně v Boha; věřím rovněž, ba vím jistě, že se dopouštím hrozného hříchu, ale teď, kdy jsem u tebe, třebaže jsi dvakrát na mne střelil...“ a tu jí Julían proti její vůli umlčel polibky.

„Nech mě,“ pokračovala. „Chci si sebou vážně promluvit, bojím se, abych to nezapomněla... Nyní, kdy jsem u tebe, zmizely pro mne všechny povinnosti; necítím v sobě nic než lásku k tobě. Slovo láska je vlastně příliš slabé. Cítím k tobě, co bych měla cítit jedině k Bohu: směs úcty, lásky, poslušnosti... Opravdu nevím ani, jaké city ve mně vzbuzuješ. Kdybys mi řekl, abych probodla žalářníka, spáchala bych zločin dřívě, než bych si to uvědomila. Vysvětlí mi to přesně, než od tebe odejdu, chci vidět jasně do svého srdce; neboť za dva měsíce se musíme rozloučit... Pověz mi, rozejdeme se skutečně?“ řekla mu a usmála se.

„Beru své slovo zpět,“ zvolal Julían a vstal. „Nepodám odvolání proti rozsudku, zamýšlil jsem, nožem, pistolí, uhelným plynem nebo nějakým jiným způsobem ukončit nebo zkrátit svůj život.“

Tvář paní de Rénal se náhle změnila; vroucí něžnost ustoupila hluboké zádumčivosti.

„Což kdybychom zemřeli ihned?“ řekla mu tiše.

„Kdož ví, co najdeme na onom světě?“ odpověděl Julían. „Snad muka, snad vůbec nic. Neprožijeme raději spolu dva blažené měsíce? Dva měsíce, to je hodně dní. Bude to nejšťastnější doba mého života.“

„Nejšťastnější doba tvého života?“

„Ano,“ opakoval Julían vřele, „a mluvím s tebou jako sám se sebou. Bůh mě chraň, abych přeháněl!“

„To znamená, že žádáš po mně, abych také tak mluvila,“ řekla s nesmělým a zádumčivým úsměvem.

„Ano! Přísahaj na svou lásku ke mně, že si nejsáhneš přímo anebo nepřímou na život... Mysli na to,“ dodal, „že musíš žít pro mého syna, kterého Matylda, až bude markýzou de Croisenois, nechá lovkajům.“

„Přísahám,“ odpověděla chladně, „ale chci odnést s sebou tvé odvolání, napsané a podepsané tvou rukou. Odevzdám je sama státnímu návladnímu.“

„Měj se na pozor, kompromituješ se.“

„Když jsem zašla tak daleko, že jsem tě navštívila ve vězení, budu již navždy pro Besançon a celé Franche-Comté terčem posměchu,“ řekla s výrazem hlubokého smutku. „Překročila jsem hranici studu... Ztratila jsem čest; je pravda, že je to pro tebe...“

Řekla to tak smutně, že jí Julían objal a prožíval docela nové štěstí. Nebylo to již milostné opojení, byla to vroucí vděčnost. Poprvé pochopil v plném rozsahu obět, kterou mu přinesla.

Kterási lidumilná duše zpravila bezpochyby pana de Rénal o dlouhých návštěvách jeho ženy v Julíanově vězení. Neboť po třech dnech jí poslal kočár s výslovným rozkazem, aby se okamžitě vrátila do Verrières.

To kruté rozloučení bylo pro Julíána špatným počátkem dne. Za dvě nebo tři hodiny nato se dověděl, že jakýsi pletichářský kněz, jemuž se nepodařilo veřít mezi besançonské jezuity, sedí už od rána na ulici před vraty vězení. Silně přšelo, a proto si ten člověk chtěl hrát na mučedníka. Julían byl mrzutý, ta hloupost se ho velmi nepříjemně dotkla.

Už ráno odmítl návštěvu toho kněze, ale ten si vzal do hlavy, že musí Julíána vyzpovídat, a že si získá vážnost mezi besançonskými ženami tím, že bude domněle znát všechny tajnosti, s nimiž se mu Julían snad svěří.

Hlasitě prohlašoval, že stráví u vrat věznice celý den a noc. — „Bůh mě poslá, abych obměkčil srdce toho odpadlíka...“ A lůza, v dy žádostivá nějaké podívané, se počínala sbíhat.

„Ano, bratři,“ říkal jim kněz, „strávím zde celý